Invalidiliiton asiantuntijalausunto eduskunnan talousvaliokunnalle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

HE 41/2022 vp

Invalidiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 27 000 henkilöjäsentä ja 143 jäsenyhdistystä.

Kuten Invalidiliitto jo aikaisemmassa lausunnossaan (VN/11443/2021) totesi, kannatamme lain sisällön jakamista useampaan osaan ja sisältöjen saattamista myös osittain osaksi olemassa olevaa kansallista lainsäädäntöä. Esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja muista ihmisten yhdenvertaisuuteen ja ihmisoikeuksiin vaikuttavista asioita säädetään jo monessa eri laissa. Kuten lakiehdotuksessa todetaan, voidaan valtaosa lakiehdotuksen sisällöistä viedä esimerkiksi lakiin digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019).

Invalidiliitto näkee edelleen ristiriidan lain nimessä ja katsoo sen ohjaavan harhaan, sillä laki käsittelee lähinnä tuotteiden käytettävyyttä ja sähköisten palvelujen saavutettavuutta. Rakennetun ympäristön esteettömyyteen liittyvät näkökulmat ovat tärkeitä, jotta kokonaisuus toimisi kaikkien käyttäjien kannalta ja ne tulisikin huomioida lakiesityksessä paremmin. Tällä hetkellä rakennetun ympäristön esteettömyyteen ei oteta kantaa ja lakiesityksessä jääkin epäselväksi, mitä tuotteiden esteettömyydellä tarkoitetaan. Invalidiliitto ehdottaa, että lain nimeä muutettaisiin siten, että käytettäisiin muotoilua ”Hallituksen esitys eduskunnalle tuotteiden käytettävyys- ja palvelujen saavutettavuusvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi”.

Invalidiliitto katsoo, että EU:n saavutettavuusvaatimuksia koskevan direktiivin toimeenpano kansallisesti edellyttää liitteen III rakennetun ympäristön mukaan ottamista kansalliseen lakiin. EU on ratifioinut YK:n vammaissopimuksen kuten Suomikin. Yleissopimuksen artiklan 2 (Määritelmät) mukaan “kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.” Myös YK:n vammaissopimuksen artiklan 4 (Yleiset velvoitteet) kohta f) edellyttää valtiolta toimia siten, että edistetään “kaikille sopivaksi suunniteltujen tavaroiden, palvelujen, välineiden ja tilojen tutkimusta ja kehittämistä,

jotka vaativat mahdollisimman vähän mukautuksia ja kustannuksia vammaisten henkilöiden erityistarpeiden täyttämiseksi, edistetään niiden saatavuutta ja käyttöä sekä edistetään kaikille sopivaa suunnittelua kehitettäessä standardeja ja suuntaviivoja."

Invalidiliitto pitää hyvänä, että yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia on täydennetty erityisesti vammaisyleissopimuksen näkökulmasta. Aikaisemmassa lausunnossaan Invalidiliitto katsoi, että lakiluonnoksessa oli pitäydytty lähes yksinomaan EU:n esteettömyysdirektiivin sanamuodoissa tai niiden suomenkielisissä käännöksissä ilman, että laajemmin olisi omaksuttu YK:n vammaissopimuksen sisältöä esim. artikla 9 (Esteettömyys ja saavutettavuus) tai YK:n vammaiskomitean yleiskommentteja nro 2 (Esteettömyys ja saavutettavuus).

Invalidiliitto oli yksi niistä lausunnonantajista, jotka kokivat laissa esitetyn mikroyritysten määritelmän hankalana Suomen toimintaympäristössä. Määritelmän myötä lain ulkopuolelle jäisi nyt 92 % suomalaisista yrityksistä. Koska lausuntopalautteista huolimatta mikroyritysten määritelmää ei olla nyt lähdössä muuttamaan, vaan mikroyrityksiä tuetaan saavutettavuuden ja esteettömyyden edistämisessä valvovan viranomaisen tarjoamien neuvojen ja ohjeiden avulla, Invalidiliitto esittääkin huolensa yhdenvertaisuuden toteutumisesta tilanteessa, jossa saavutettavuuden ja esteettömyyden edistäminen jää valtaosin yritysten hyvän tahdon varaan.

Invalidiliitto kannattaa ehdotettuja muutoksia lakiin liikenteen palveluista. Tiedon tarjoaminen esteettömistä liikennepalveluista, liikenneympäristön esteettömyydestä ja vammaisille henkilöille tarjottavasta avusta sekä älykkäistä lipunmyyntijärjestelmistä ja reaaliaikaisista matkustustiedoista tukee eri tavoin vammaisten ihmisten tosiasiallista mahdollisuutta käyttää eri liikennevälineitä ja siten lisää yhdenvertaisuutta sekä osallisuutta. Esteettömän matkaketjun saavuttaminen vammaiselle matkustajalle edellyttää myös rakennetun ympäristön tarkastelua, jotta kulkureitti lippuautomaatille on esteetön ja lippuautomaatti on myös fyysisesti esteetön siten, että esim. pyörätuolinkäyttäjä ja lyhytkasvuinen voivat niitä käyttää yhdenvertaisesta muiden kanssa.

Lakiesityksestä käy ilmi, että kohtuullisen rasitteen arvioinneissa otettaisiin huomioon "kustannus-hyötyarviot, jossa otetaan huomioon tuotantoprosessit ja investoinnit. Näitä tulisi verrata nimenomaan vammaisille henkilöille aiheutuviin hyötyihin ottaen huomioon tietyn tuotteen käytön määrä ja käyttötiheys." Invalidiliitto huomauttaa tältä osin, että vammainen ihminen on kuluttaja siinä missä muutkin kansalaiset. Kohtuullisen rasitteen käsitettä tulisi tarkastella siinä merkityksessä, miten kuluttaminen vammaisten ihmisten kohdalla lisää heidän itsenäistä elämäänsä ja osallisuuttaan yhteiskunnassa, mikä osaltaan sitä kautta edistää tavaroiden sekä palveluiden menekkiä markkinoilla.

Invalidiliitto haluaa lisäksi muistuttaa, että tässäkin lakiehdotuksessa käsitellään ihmisten perusoikeutta toimia yhteiskunnan yhdenvertaisena jäsenenä. Esteettömyyden, saavutettavuuden ja käytettävyyden huomioimisen tulisi olla kaikkien tuotteiden ja palvelujen suunnittelun lähtökohta, jolla mahdollistetaan ihmisoikeuksien toteutuminen ja vältetään syrjintä. Tässä mittakaavassa tarkasteltuna, lakiehdotuksen aiheuttamien hyöty- tai rasitusvaikutusten arviointi tuntuu melko toissijaiselta.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 22. syyskuuta 2022

Janne Juvakka	Laura Andersson
toimitusjohtaja	yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Johanna Hätönen, vs. vastaava esteettömyysasiantuntija, johanna.hatonen@invalidiliitto.fi